

Ako a prečo pomenovať to, čo robíme? Problém slovenského prekladu termínu „digital humanities“

Andrej Gogora

GOGORA, A.: How and Why to Denominate What We Do? An Issue of Slovak Translation of the Term „Digital Humanities“

SLOVENSKÁ LITERATÚRA 67, 2020, No. 6, p. 598 – 613

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2020.67.6.6>

ORCID ID: 0000-0001-5169-5330

Key words: digital humanities, translation, slovak terminology

The main goals of the paper is to identify the Slovak translation variants of the English term „digital humanities“ and, subsequently, to summarize the translational strategies which are implemented in using the translation variants. In a number of non-English speaking countries it is common to use the original English term „digital humanities“ or its abbreviation DH. There is a discussion held in those countries as to how to translate this neologism (and whether to translate it at all), and it is considered necessary to open the discussion in the national academic environment, too. What is problematic in the discussion is the contradiction between the effort to systematically develop the particular national terminology and the difficulty to translate the expression exactly and accurately. This contradiction is shown in the national terminology environment by the intention to strictly translate „digital humanities“ into Slovak (most often as „digitálne humanitné vedy“) and by an opposite tendency to keep the term in the original English version. It is believed that mapping of the existing Slovak translations of the term and explanation of the arguments which can support the use of them may help open and productively steer the translational discussion.

Kľúčové slová: digital humanities, digitálne humanitné vedy, preklad, slovenská terminológia

Úvod

Anglický termín *digital humanities* (a často používaná skratka DH) je pomerne nový, avšak v akademickej oblasti značne rozšírený. V mnohých národných jazykoch zatiaľ chýba zaužívaný prekladový ekvivalent a používa sa pôvodný výraz na úkor domáceho variantu, prípadne sa stále vedú diskusie o relevantnom preklade: „Z dejín terminológie jednotlivých vedných odborov je dostatočne známe, že v prvých fázach budovania novej disciplíny býva značné kolísanie terminológie. Je to spôsobené jednak tým, že nie sú ešte vyjasnené základné pojmy, jednak tým, že na označenie pojmov rozliční autori používajú rozličné pomenovania.“¹ V slovenskej terminológii absentuje odborná diskusia o tomto probléme, pričom v praxi sa používajú rôzne prekladové možnosti. Práve z týchto dôvodov je dôležité (pre domácu DH komunitu) reflektovať preklad výrazu *digital humanities* do slovenčiny, problém akceptovania, respektíve voľby a používania určitého variantu v našom jazykovom okruhu. Správne pomenovať to, čo robíme, je prínosné aj pre budovanie samotnej odbornej terminológie. V texte sa sústredím na diskusiu o preklade anglického výrazu *digital humanities* (ďalej len DH). Najskôr stručne zmapujem preklady termínu DH do vybraných európskych jazykov mimo angličtiny (s dôrazom na češtinu) a identifikujem súvisiace komplikácie. Následne zmapujem a identifikujem najpoužívanejšie označenia v slovenčine a zhodnotím ich z hľadiska vybraných translatologických argumentov. Predpokladám, že táto diskusia prispeje k tomu, aby sa niektorý z nich stal zaužívaným a jednotným domácim termínom pre DH.

1. Pôvod termínu digital humanities

Pokiaľ ide o pôvodný anglický termín *digital humanities*, ten je oveľa mladší než počiatočné formy digitálneho výskumu v humanitných vedách siahajúce až do štyridsiatych rokov 20. storočia. Z odborných diskusií o pôvode výrazu *digital humanities* nie je celkom jasné, kedy a kým bol prvýkrát použitý. V internetovej diskusnej skupine Humanist, ktorú spravuje Willard McCarty a do ktorej pravidelne prispievajú významné osobnosti DH komunity, je založené diskusné vlákno zaoberajúce sa otázkou prvého výskytu termínu DH.² Nájdem v ňom viacero návrhov k pôvodu termínu DH: od prvotných zmienok v programoch konferencií, názvoch univerzitných centier alebo v pracovných inzerátoch cez anekdotické príbehy až po voľný výskyt tejto frázy v internetových archívoch. Najdôveryhodnejšie sa javí datovanie máj 2001, keď John Unsworth z Univerzity vo Virgínii prezentoval nový magisterský študijný program nazvaný Digital Humanities, ktorý však nakoniec neotvorili: „Pomenovanie programu (‘Digital Humanities’) je ústupok tomu, že ‘Humanities Informatics’ (čo by bol asi presnejší názov) znie, prinajmenšom Američanovi, príliš technokraticky.“³ Účastníci diskusie na Humanist sa však nezhodli na tom, kto a kedy naozaj prvý raz použil termín *digital humanities*. Pre potreby tejto štúdie stačí vedieť, že prvé výskyty sledovaného termínu, približne v jeho

1 HORECKÝ, Ján: Nevhodné preberanie terminológie. In: *Kultúra slova*, roč. 1, 1967, č. 5, s. 150.

2 <https://dhhumanist.org/https://dhhumanist.org/> - marec 2015: [Humanist] 28.814 „digital humanities“: first occurrence?

3 UNSWORTH, John: *A Master's Degree in Digital Humanities: Part of the Media Studies Program*. Dostupné online: <http://www.people.virginia.edu/~jmu2m/laval.html>.

600 dnešnom význame, sa objavili okolo roku 2000, a to v úzkej skupine vedcov pôsobiacich prevažne na amerických univerzitách. Všeobecne sa však akceptuje, že na popularizácii a zavedení termínu DH do každodenného používania má najväčšiu zásluhu práve John Unsworth a prelomový zborník *A Companion to Digital Humanities*.⁴

Na úvod je potrebné uviesť, že samotný anglický výraz *digital humanities* nie je celkom jednoznačný a určitá skupina odborníkov prezentuje voči nemu kritický až odmietavý postoj. Z hľadiska jazykovej formulácie je to pre nich problematické a nevhodné pomenovanie: „Myslím si, že ‚Digital Humanities‘ je nejasný a nejednoznačný termín.“⁵ Alebo: „Myslím si, že digital humanities je nešťastný neologizmus, pretože samotný výraz ‚humanities‘ je problematický.“⁶ Uvedené výhrady sú postavené najmä na sémanticky neurčitom vymedzení obsahu pojmu, ale aj na mimolingvistických aspektoch (rapídna popularizácia novotvaru). Už komplikácie s jazykovým označením naznačujú oveľa vážnejšie ťažkosti s definovaním termínu DH. Čo sa týka prekladu anglického termínu DH do iných jazykov, odmietanie pôvodného výrazu ako nevhodného alebo nejasného nepovažujem momentálne za zásadný faktor, nakoľko anglický termín sa napriek výhradám vo všeobecnosti akceptuje. Pokiaľ sa zásadne neoslabí existujúce pomenovanie alebo ak sa, naopak, nerozšíri nový a vhodnejší názov, nemajú tieto výhrady podstatný význam.

2. Preklady pojmu v európskom výskumnom prostredí

Komparatívne postavenej otázke, ako sa výraz *digital humanities* prekladá v krajinách Západnej Európy, aké pomenovania preferujú krajiny stredo- a východoeurópskeho regiónu a aké translátologické problémy a diskusie sa s tým spájajú, sa v medzinárodnej DH komunite nevenuje špeciálna pozornosť. Potvrzuje to aj absencia rozsiahlejšej odbornej literatúry na túto tému. S ohľadom na to som pri príprave štúdie častejšie čerpal z iných zdrojov, ako sú napríklad internetové fóra, blogy, ale aj elektronická (e-mailová) komunikácia s odborníkmi.

2.1 Nemecko: Digitale Geisteswissenschaften

V nemčine sa *digital humanities* prekladá výlučne ako *Digitale Geisteswissenschaften*, s inými prekladovými možnosťami som sa nestretol. Zvykne sa používať a akceptuje sa ako relatívne vhodný preklad, avšak v praxi sa v nemecky hovoriacich krajinách najčastejšie objavuje pôvodný anglický termín. Nemecké a rakúske inštitúcie zamerané na DH majú vo svojich oficiálnych názvoch väčšinou anglický výraz, napr. Göttingen Centre for Digital Humanities, Alexander von Humboldt – Lehrstuhl für Digital Humanities, LMU Center for Digital Humanities, Heidelberg Centre for Digital Humanities, Austrian Centre for Digital Humanities. Takisto nemecké univerzitné študijné programy majú vo svojich názvoch najmä

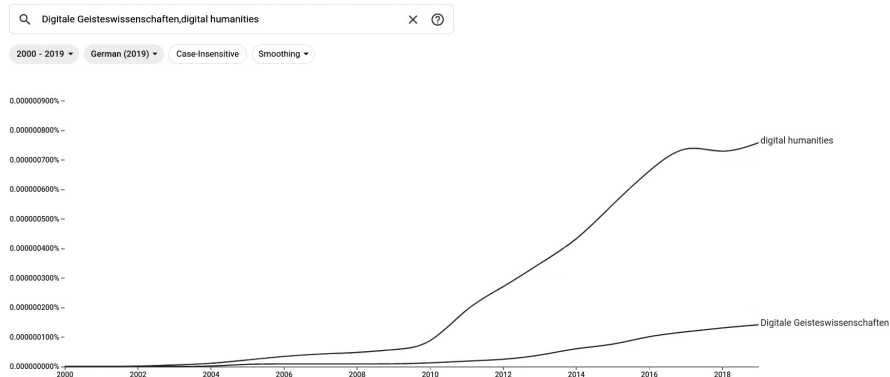
4 SCHREIBMAN, Susan – SIEMENS, Ray – UNSWORTH, John (eds.): *A Companion to Digital Humanities*. Malden – MA : Wiley-Blackwell, 2004.

5 JOCKERS, Matthew: Selected Definitions from the Day of Digital Humanities: 2009 – 2012. In: TERRAS, Melissa – NYHAN, Julianne – VANHOUTTE, Edward (eds.): *Defining Digital Humanities: A Reader*. Farnham : Ashgate, 2013, s. 282.

6 OWENS, Trevor: Blog Day of DH: Defining the Digital Humanities. In: GOLD, Matthew K. (ed.): *Debates in the Digital Humanities*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2012, s. 70.

anglický termín DH.⁷ Asociácia združujúca DH aktivity v nemecky hovoriacich krajinách má názov Digital Humanities im deutschsprachigen Raum, rovnako je pomenovaná aj jej každoročne organizovaná konferencia. Rakúska asociácia združujúca DH aktivity sa nazýva Digital Humanities Austria, jej každoročne organizovaná konferencia sa koná pod označením The Digital Humanities Austria Conference. Aj významná syntetizujúca publikácia vydaná v nemčine obsahuje v názve anglický výraz DH.⁸ To sú najdôležitejšie príklady z nemeckej jazykovej oblasti, v ktorých sa preferuje anglický výraz na úkor *Digitale Geisteswissenschaften*.

Google Books Ngram Viewer

Graf 1: Výskyt spojení „Digitale Geisteswissenschaften“ a „digital humanities“ v korpuse nemeckých textov medzi rokmi 2000 a 2019 vygenerovaný pomocou nástroja Google Books Ngram Viewer

Z toho vyplýva, že v nemecky hovoriacom akademickom prostredí je bežné nepreklaďať anglický termín DH. Aké dôvody má väčšina nemeckej DH komunity na to, aby akceptovala tak závažný krok, akým je zrieknutie sa upevnenia domácej terminológie? Praktickým vysvetlením tohto javu je fakt, že vo výskumných tímoch na nemeckých a rakúskych DH centrách sú často vedci alebo štipendisti z rôznych krajín a pre spoluprácu v takýchto tímoch je najefektívnejšie komunikovať v angličtine, z čoho vyplýva prirodzená inklinácia k anglicizmom. Tento trend je podporovaný intenzívnymi zahraničnými väzbami daných pracovníkov, najmä v rámci európskej infraštruktúry DARIAH-EU a medzinárodnej siete DH centier, v ktorých je hlavným dorozumievacím jazykom angličtina. Na otázku položenú v mailing liste Humanist, prečo sa v Nemecku ponecháva termín DH nepreložený, zaznela odpoveď Patricka Sahleho, ktorá podporuje práve argument založený na internacionálnom aspekte: „Myslím si, že by sme radi zachovali príslušnosť ku globálnej komunite a vyhli sa dojmu, že by to mohla byť naša národná záležitosť alebo nemecká výnimočnosť.“⁹ Jeho ďalšia odpoveď na tú istú otázku bola: „Digitale Geisteswissenschaften je aj pre Nemcov príliš

7 Bližšie http://dig-hum.de/sites/dig-hum.de/files/cceh_broschuereweb.pdf

8 JANNIDIS, Fotis – KOHLE, Hubertus – REHBEIN, Malte: *Digital Humanities. Eine Einführung*. Stuttgart: Verlag J. B. Metzler, 2017.

9 <https://dhhumanist.org/> – December 2013: [Humanist] 27.613 „digital humanities“ auf Deutsch? Dostupné online: <https://dhhumanist.org/Archives/Current/Humanist.vol27.txt>

602 dlhé a ťažkopádne označenie na to, aby ste ho na prednáške vyslovili dvakrát za minútu alebo napísali raz v jednej vete.¹⁰ Z terminologického hľadiska sa zdá byť táto reakcia banálna a pohodlná, no zhodli sa na nej viacerí účastníci diskusie, pre ktorých je stručnosť termínu dôležitým kritériom. V tomto bode upozorňujem, že situácia v nemecky hovoriacich krajinách bude v niektorých aspektoch vhodnou analógiou pre diskusiu o slovenskom ekvivalente termínu DH. Uvedené dôvody internacionalizmu a lakonickosti majú praktické opodstatnenie, ak však pripustíme, že nemecký preklad výrazu DH je presný a výstižný, dôveryhodnosť týchto dvoch argumentov sa znižuje.

Termín *Digitale Geisteswissenschaften* vystupuje ako všeobecne akceptovaný a relatívne vhodný. Či je dostatočne presný, to sa vo svojom blogu pýta Tessa Gengnagell.¹¹ Naznačuje, že s adjektívom *digitale* problém nie je, komplikovaný je výraz *Geisteswissenschaften*, ktorý v nemeckom akademickom prostredí označuje špecifickú skupinu vied, pomerne odlišnú od anglo-amerického *humanities*. Argumentačná línia je v tomto prípade postavená na rozdielnych tradíciách systematizácie vedných odborov – ak do anglo-amerického *humanities* patria iné vedné disciplíny ako do nemeckého *Geisteswissenschaften*, nemecký preklad nie je sémanticky správny. T. Gengnagell sa pýta: „Ak slovník nevhodne prekladá ‚humanities‘ ako ‚Geisteswissenschaften‘ a ak Nemci zamieňajú termín Digital Humanities za *Digitale Geisteswissenschaften*, nehovoria podvedome skôr o podmnožine DH, než o tom, čo chápu pod DH tí, ktorých rodným jazykom je angličtina, a to jednoducho preto, že keď počujú ‚humanities‘, majú na mysli niečo trochu iné?“¹² Hovoria Nemci naozaj o DH? *Geisteswissenschaften* je termín označujúci súbor vied o človeku, ktorý v 19. storočí zaviedol Wilhelm Dilthey a ktorý má dodnes silnú tradíciu na nemeckých filozofických fakultách. Patria do neho vedy ako filozofia, história, filológia, muzikológia, teologické náboženské štúdiá, právna veda a iné. Komunikačné, mediálne a filmové štúdiá, múzické umenia, teória umenia, kulturológia, antropológia, etnológia a iné zase patria do *Kulturwissenschaften*. Vedecké disciplíny, ktoré zahŕňa nemecké *Geisteswissenschaften*, by boli na typickej anglofónnej univerzite iba podskupinou oveľa širšej kategórie *arts and humanities*.¹³ V tom spočíva nepresnosť nemeckého prekladu, no je opodstatnené namietat', že súčasná akademická prax inter- a transdisciplinarity do značnej miery oslabuje význam tradičnej kategorizácie vied pochádzajúcej z minulých období. Tento fakt však v konečnom dôsledku podporuje voľbu anglického výrazu. V prípade nemčiny to vedie k tomu, že uvedená translatologická nepresnosť v kombinácii s argumentom internacionalizmu a lakonickosti prispievajú k používaniu anglického výrazu *digital humanities* v bežnej akademickej praxi.

2.2 Francúzsko: Humanités numériques

Vo Francúzsku je situácia odlišná ako v Nemecku. V diskusiách o preklade výrazu DH do francúzštiny figurujú dve hlavné alternatívy: *humanités numériques*

10 Tamže.

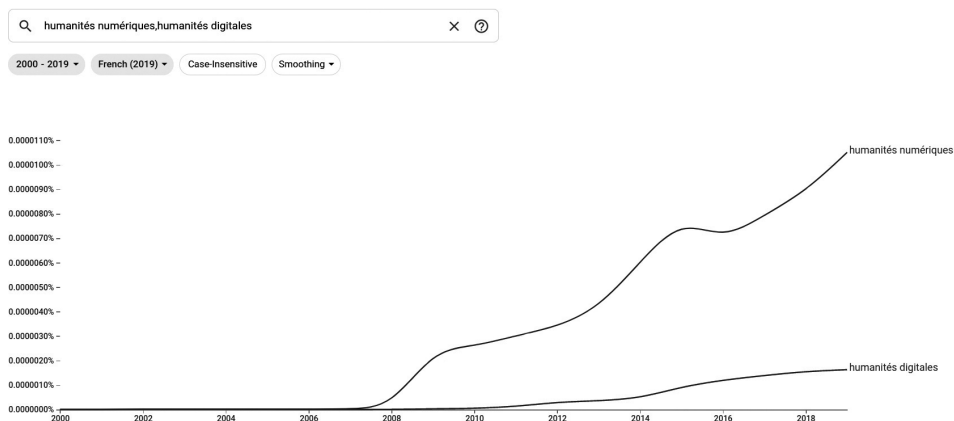
11 GENGNAGELL, Tessa: Humanities = Geisteswissenschaften? In: *parergon*, 23/09/2016. Dostupné online: <https://parergon.hypotheses.org/107>

12 Tamže.

13 Z hľadiska delenia vied sa k tomuto problému vrátim v diskusii o slovenskom preklade termínu DH.

a *humanités digitales*. Okrem týchto dvoch navrhla kanadská asociácia Office québécois de la langue française termín *sciences humaines numériques*, a to vzhľadom na zastaraný význam slova *humanités* a jeho odlišné významy v národných systémoch delenia vied. Zriedka sa DH vo francúzštine vágne prekladá ako *humanisme numérique* alebo *humanité numérique*, tieto výrazy však významovo odkazujú na vplyv digitálnej revolúcie na človeka. Netreba zabúdať, že vo Francúzsku sa bežne stretne aj s pôvodným anglickým termínom a so skratkou DH, aj keď nie v takom rozsahu ako v Nemecku.¹⁴

Google Books Ngram Viewer

Graf 2: Výskyt spojení „humanités numériques“ a „humanités digitales“ v korpuse francúzskych textov medzi rokmi 2000 a 2019 vygenerovaný pomocou nástroja Google Books Ngram Viewer

V nemčine je primárnym problémom pri preklade výraz *humanities*, vo francúzskom preklade je to výraz *digital*. Najčastejšie sa používa výraz *humanités numériques*, menej často *humanités digitales*, ktoré sa špeciálne využíva vo Švajčiarsku. *Humanités numériques* odkazuje hlavne na numerickosť výpočtových technológií, ich abstraktnú a nehmotnú povahu, resp. výpočtový charakter výskumu.¹⁵ Výraz *humanités digitales* je doslovným prekladom anglického termínu, prvýkrát bol použitý v roku 2008 Valériou Carayol a súbežne na univerzite vo švajčiarskom Lausanne. Adjektívum *digitale* označuje vo francúzštine niečo, čo patrí k prstom a počítaniu, k niečomu hmatateľnému, ale odkazuje takisto na používanie technológií, digitálnu prax a užívateľskú skúsenosť s výpočtovou technológiou.¹⁶ Diskusia o preklade DH je vo Francúzsku búrlivejšia než v Nemecku, ponúka viacero prekladových možností a je prioritne orientovaná na sémantickú rovinu, pragmatická rovina nie je výrazne prítomná.

14 Môžeme predpokladať, že historická skúsenosť Francúzov a tradičné odmietanie anglického jazyka spolu s ich povojnovou neochotou prijať rozmach výpočtových technológií ako úspech hlavne anglofónnych krajín prispieva k nižšej miere prenikania anglicizmov do francúzskeho jazyka.

15 JULOUX, Vanessa Bigot – GANSELL, Amy Rebecca – LUDOVICO, Alessandro di: *CyberResearch on the Ancient Near East and Neighboring Regions*. Leiden : Brill, 2018, s. 1 – 22.

16 CLIVAZ, Claire: Lost in translation? The odyssey of ‚digital humanities‘ in French. In: *Studia UBB Digitalia*, roč. 62, 2017, č. 1, s. 26 – 41.

Možno konštatovať, že termín *humanités numériques* prevláda v oficiálnych názvoch francúzskych DH inštitúcií, študijných programov a publikácií. Registrujeme dve frankofónne asociácie a výskumnú infraštruktúru: HUMANISTICA Association francophone des humanités numériques/digitales, La Société canadienne des humanités numériques (Kanada), Huma-Num L'infrastructure des humanités numériques. Väčšina z najvýznamnejších publikácií so zameraním na DH vo Francúzsku obsahuje termín *humanités numériques*. Študijné programy Master Humanités Numériques sú na viacerých univerzitách. Vo francúzštine vychádza vedecký časopis s názvom *Revue Humanités numériques*.

2.3 Taliansko: Informatica umanistica

V taliančine neprebíha pri preklade anglického *digital humanities* taká výrazná diskusia ako vo Francúzsku. DH sa zriedkavejšie prekladá ako *umanistica digitale* alebo *informatica per le scienze umane*, čo vo voľnom preklade znamená počítačová veda pre humanitné vedy. Všeobecne akceptovaným a najpoužívanejším prekladom v Taliansku je výraz *informatica umanistica*. Zaujímavé je, že tento termín je doslovným prekladom anglického výrazu *humanities computing*, ktorým sa bežne označoval digitálny humanitný výskum predtým, než sa začiatkom 21. storočia udomácnil termín DH. Dôvodom pre tento preklad je fakt, že Taliansko má dlhodobú a veľmi silnú tradíciu práve v *humanities computing*. Zakladateľom tohto typu výskumu, a teda predchodcom DH, bol taliansky jezuita Roberto Busa, ktorý v štyridsiatych rokoch 20. storočia začal využívať dierne štítky pre lingvistické analýzy diela Tomáša Akvinského. Vývoj DH v Taliansku nadviazal na túto tradíciu a úspešne participuje na jeho aktuálnom smerovaní.¹⁷

2.4 Iné jazykové okruhy a čeština

Pre lepšiu orientáciu uvediem preklady termínu *digital humanities* do niektorých európskych jazykov. Začiatkom druhého tisícročia sa DH v Španielsku, podobne ako v Taliansku, prekladal ako *informática humanística*, avšak približne od roku 2005 sa v španielskom akademickom prostredí DH prekladá ako *humanidades digitales*. V Holandsku sa termín DH prekladá ako *digitale geesteswetenschappen*, niekedy sa používa aj *e-humanities*, no vzhľadom na silné medzinárodné väzby holandských DH pracovísk na anglickú a americkú DH komunitu sa bežne uvádza anglický termín alebo skratka. S výnimkou medzinárodných aktivít na Stredoeurópskej univerzite (CEU) s pôvodným sídlom v Budapešti sa DH v Maďarsku prevažne prekladá ako *digitális bölcsészet*. V Slovinsku sa DH označuje ako *digitalna humanistika*, Chorváti používajú označenia *digitalna humanistika* alebo *digitalne humanističke znanosti*, poľština preferuje najmä poľský termín *humanistyka cyfrowa*.

Špeciálnu pozornosť chcem na záver venovať prekladu termínu DH v Českej republike, a to z toho dôvodu, že český jazykový okruh je najbližšie slovenskému a česká DH komunita je aktívnejšia a rozvinutejšia než slovenská. Prekladové stratégie uplatnené v češtine by mali byť prirodzenou inšpiráciou pre diskusiu o slovenskom preklade termínu DH. Po zmapovaní všeobecne dostupných DH aktivít v Českom akademickom prostredí sa najčastejšie vyskytujú dve pomenovania – anglický

17 CIOTTI, Fabio: From Informatica Umanistica to Digital Humanities and return: a conceptual history of Italian DH. In: *Testo e Senso*, č. 19, 2018. Dostupné online: <http://testoesenso.it/article/view/502>

termín *digital humanities*, prípadne skratka DH, a preklad *digitální humanitní vědy*. V najväčšej miere sa používa pôvodný anglický variant. Komplexné zhrnutie stavu DH v Českej republike poskytol Tomáš Foltýn v článku „Digital Humanities – stručné shrnutí stávajícího stavu problematiky v ČR“, v ktorom aplikoval pôvodný anglický termín.¹⁸ Knihovna Akadémie vied ČR, ako významný aktér na českej DH scéne, prevádzkuje informačný portál s názvom *Digital Humanities – zpřístupňování, uchovávání a záchrana pramenů v digitálním věku*.¹⁹ V jednotlivých sekciách jej webovej stránky sa takisto explicitne uvádza anglický termín alebo skratka DH. Okrem toho sa táto knižnica podieľa na projekte *INDIHU – vývoj nástrojů a infrastruktury pro digital humanities*,²⁰ ktorého názov obsahuje síce anglický termín, no ten sa v popise projektu už ďalej neuvádza. Josef Šlerka, člen Studia nových médií FF UK v Prahe a dlhodobo aktívny propagátor DH v Čechách, používa na svojom blogu a vo viacerých rozhovoroch výlučne anglický termín. Na Univerzite Palackého v Olomouci prebieha projekt *Digital humanities na Univerzitě Palackého v Olomouci*, ktorého cieľom je vytvoriť doktorandský študijný program s anglickým názvom *Digital humanities*.²¹ Takisto Masarykova univerzita v Brne otvára magisterský študijný predmet *Digital Humanities – nová řešení starých problémů*.²² Vydavateľstvo Karolinum pri popiske k edícii *Studia nových médií*, v ktorej vyšiel napr. preklad knihy Franca Morettiho, explicitne používa termín *digital humanities*. V mnohých iných českých zdrojoch nájdeme ďalšie výskyty pôvodnej anglickej verzie. Okrem toho som z e-mailovej komunikácie s odborníkmi v oblasti DH z Čiech získal reakcie, ktoré takisto podporujú použitie anglického termínu. Eva Doležalová sa vyjadrila: „Překlad termínu ‚digital humanities‘ jsme s kolegy řešili dlouho, ale nakonec jsme z mnoha různých důvodů (už jen pro stručnost a naprostou přesnost anglického termínu) na přesný překlad rezignovali. Buď ho v textech opisujeme (např. popisem konkrétní činnosti) nebo ho uvádíme v angličtině. Obávám se, že je to téměř neřešitelný problém analogický tomu, jaký byl s ‚gender studies‘ a který také uvázl na mrtvém bodě.“²³ Martin Lhoták odpovedal: „[...] v našich materiálech tento termín nejčastěji používáme v anglické verzi. Někde o DH píšeme ve smyslu ‚humanitní vědy v digitálním věku‘ nebo ‚digitální humanitní vědy‘ bez toho, že bychom si dělali nárok na oficiální český termín/překlad.“²⁴ Jan Koláček uviedol: „O tom jsem nikdy nepřemýšlel, ale Digital Humanities mi přijde nepřeložitelné do jakéhokoli krátkého českého výrazu a anglický pojem mi nezní špatně.“²⁵ Zhrnújúco možno teda konštatovať, že v českom jazykovom okruhu sa z rôznych dôvodov najviac rozšíril pôvodný anglický termín.

Zriedkavejšie ako anglická verzia sa v českom jazyku používa označenie *digitální humanitní vědy*, ktoré však ašpiruje na oficiálny český termín pre DH. Najvýznamnejším príkladom použitia tohto termínu je inštitucionálny

18 FOLTÝN, Tomáš: Digital Humanities – stručné shrnutí stávajícího stavu problematiky v ČR. In: *ITlib*, 2017, č. 3, s. 19 – 22.

19 <https://digitalhumanities.cz/>

20 <https://indihiu.cz/>

21 <http://www.psup.cz/digital-humanities-na-univerzite-palackeho-v-olomouci/>

22 <https://is.muni.cz/predmet/phil/VIKMB56>

23 Mailová komunikácia: E. Doležalová, 15. 5. 2016

24 Mailová komunikácia: M. Lhoták, 15. 5. 2016

25 Mailová komunikácia: J. Koláček, 15. 5. 2016

606 názov Česká asociace pro digitální humanitní vědy: „Česká asociace pro digitální humanitní vědy, z. s. (CzADH) byla oficiálně založena v červnu 2017 poté, co navázala na předchozí iniciativy o propojení jednotlivců a institucí působících v oblasti vědy, výzkumu a výuky, jež je souhrnně označována jako digitální humanitní vědy (digital humanities).“²⁶ Radim Hladík, předseda této asociace, sa v mailovej komunikácii vyjadril: „když jsme zakládali naši asociaci, o názvu jsme chvíli diskutovali. Mnoho našich členů jsou lingvisté i odborníci na český jazyk, s překladem ‚digital humanities‘ jako digitální humanitní vědy neměl nikdo problém. [...] problém je pouze v tom, že je to překlad trochu krkolomný/dlouhý. Proto v běžném provozu lidé často používají DH/digital humanities jako jistou formu zkratky. V oficiální rovině (název spolku) je ale počestění vhodnější. [...] Otázka překladu je samozřejmě politická.“²⁷

Pomenovanie *digitální humanitní vědy* ako adept na oficiálny český preklad DH sa objavil aj v preklade známej eseje autorského kolektívu Jeffrey Schnapp, Todd Presner, Peter Lunenfeld, Johanna Drucker a Anne Burdick s názvom „Digitální výzvy: Jak se vědy o člověku vyrovnají s nástupem počítačových metod?“ v časopise A2. Prekladateľ David Vichnar používa anglický termín v kurzíve a paralelne s ním český preklad: „*Digital humanities*, digitální humanitní vědy, jsou stále ještě v plenkách, ale jakmile se ze spojení ‚dělat humanitní vědy digitálně‘ stane cosi obvyklého, jejich schopnost sloužit jako pohon inovací bude v ohrožení.“²⁸ Okrem toho sa D. Vichnar v preklade monografie *Digital Humanities* od toho istého tímu²⁹ rozhodol ponechať pôvodný termín, keď sa však objavuje v texte prvýkrát, uvádza v zátvorkách „digitální humanitní vědy“ a ďalej v kurzíve používa anglický termín. V mailovej komunikácii k tejto otázke D. Vichnar napísal: „‚Digitální humanitní vědy‘ mi pripadá preklad adekvátni a správný (o lepším nevím), nicméně jak píše výše, kolegové-odborníci nakonec rozhodli, že překládat tento termín do češtiny je vumělkované a prostě jde proti širokému úzu.“³⁰ Uvedený príklad potvrdzuje terminologickú nerozhodnosť v používaní českého prekladu termínu DH.

V mnohých zdrojoch sa nekonceptne mieša anglický pojem s českým termínom. Napríklad spomínaná Česká asociace pro digitální humanitní vědy má v názve síce český preklad, no v jej skratke (CzADH) je zakomponované anglické DH namiesto zodpovedajúcej českej skratky DHV. Na portáli *Patočka digital (a digital humanities)*³¹ je správa o tom, že Archív Jana Patočku sa stal súčasťou infraštruktúry LINDAT/CLARIAH-CZ. V krátkom texte sa bez vysvetlenia vedľa seba objavuje výraz *digitální humanitní a společenské vědy* spolu s anglickým *digital humanities*. V príspevku „Digital humanities – naděje pro historii?“ uverejnenom na portáli Středověk autor v texte takisto zmätočne používa dva rôzne termíny: „Digital humanities jsou tak příslovečným dobrým sluhou, ale zlým pánem. Humanitním vědám zde hrozí převzetí technickými obory. Digital humanities by měly být pouze škalou postupů a metod, které by se měly doplňovat s klasickými

26 <https://www.czadh.cz/o-nas/>

27 Mailová komunikácia: R. Hladík, 30. 5. 2019

28 <https://www.advojka.cz/archiv/2018/8/digitalni-vyzvy>

29 BURDICKOVÁ, Anne – DRUCKEROVÁ, Johanna – LUNENFELD, Peter – PRESNER, Todd – SCHNAPP, Jeffrey: *Digital Humanities*. Praha : Academia, 2019.

30 Mailová komunikácia: D. Vichnar, 15. 6. 2019

31 <http://patockadigital.janpatocka.cz/>

prístupy. Digitálne humanitné vedy jsou jen jednou z metod a možností, jak překlenout dnešní krizi humanitních věd.“³² Dalším zaujímavým príkladom je spoločný projekt Juhočeskej univerzity v Českých Budějoviciach a Univerzity v Passau s oficiálnym názvom *Laboratoř Digital Humanities pro přeshraniční historický výzkum*, v ktorom sa ďalej explicitne uvádza, že výstupom je vytvoriť „česko-německou laboratoř digitálních humanitních věd“.³³

Spozorované javy v českom jazykovom prostredí potvrdzujú terminologickú nejasnosť a chaos. Najrozšírenejšie je používanie pôvodného anglického označenia *digital humanities*, no absentuje bližšia reflexia tejto voľby, prípadne sa používa intuitívne bez potreby termín prekladať. Snaha etablovať český preklad *digitální humanitní vědy* je síce terminologicky potrebná, no jeho výskyt je zatiaľ podstatne nižší než používanie anglickej verzie, okrem toho sa objavuje skôr v oficiálnych a inštitucionálnych kontextoch než v bežnej praxi. Nekoncepčné miešanie oboch termínov len podčiarkuje uvedenú situáciu. Tento stav je prirodzene odrazom počiatočnej fázy vývoja DH v Českej republike a bude zaujímavé sledovať, ako sa s postupným progresom DH výskumu a komunity budú vyjasňovať tieto terminologické a epistemologické nejasnosti.

3. Slovenský preklad termínu DH

Preklad termínu DH do slovenského jazyka je výzvou pre domácu komunitu a vzhľadom na jej stav ho považujem za otvorený a prístupný k hľadaniu konsenzuálneho riešenia. K tejto problematike neexistujú žiadne zdroje, pri mapovaní situácie som preto vychádzal z bežne dostupných vedeckých publikácií, prezentácií, webových správ a iných odkazov, v ktorých sa vyskytujú slovenské ekvivalenty termínu DH. Na základe tohto prieskumu som identifikoval tri rôzne výrazy, ktoré priamo odkazujú na oblasť DH. Dva z nich sa vyskytujú častejšie (*digitálne humanitné vedy* a *digital humanities*) a predstavujú hlavných adeptov na slovenské terminologické pomenovanie. Situácia na Slovensku je podobná ako v Čechách, no celkový počet výskytov je podstatne nižší.

Preklad *digitálne humanitné vedy* sa využíva na Slovensku podľa výskytov najmä v oblasti knižničnej a informačnej vedy. Jela Steinerová použila výraz *digitálne humanitné vedy* bez bližšieho vysvetlenia pri definovaní oblasti DH: „V kontexte kultúrneho dedičstva sa formujú digitálne humanitné vedy ako odbor zameraný na využitie digitálnych technológií v nových metódach skúmania problémov človeka a spoločnosti, spracovaní, digitalizácii a sprístupňovaní dokumentov, artefaktov a objektov.“³⁴ V tom istom texte viackrát použila aj spojenie *digitálne humanitné a sociálne vedy*: „Výrazným trendom je práve rozvoj a podpora digitálnych humanitných a sociálnych vied.“³⁵ Toto začlenenie sociálnych vied do výrazu označujúceho DH môžeme považovať za čiastočné riešenie sémantickej nepresnosti objavujúcej sa pri preklade daného termínu. Rovnaký preklad zvolili Michal Sliacky a Marta Špániová v texte *Vybrané aspekty digitálnych humanitných*

32 ŠKVRŇÁK, Jan: Digital humanities – naděje pro historii? Dostupné online: <http://www.e-stredovek.cz/view.php?cisloclanku=2015120002>

33 https://www.jcu.cz/o-univerzite/dokumenty-novinky/ju_tiskova-zprava_projekt-359_v2-1.docx

34 STEINEROVÁ, Jela: Otvorená veda a informačné správanie vedcov v SR. In: *ProInflow: časopis pro informační vědy*, roč. 9, 2017, č. 2, s. 61.

35 Tamže, s. 67.

608 a spoločenských vied,³⁶ pričom paralelne používajú anglický termín. Preklad *digitálne humanitné vedy* sa objavuje aj v textoch Jarmily Majerovej, takisto bez vysvetlenia použitej translatickej stratégie: „Digitálne humanitné vedy (Digital Humanities) sa dotýkajú nových spôsobov, metód a postupov aplikovaných vo vedeckých, akademických a inštitucionálnych útvaroch s cieľom kolaboratívneho a medzisektorového výskumu, vzdelávania a publikovania, ktoré v plnej miere využívajú moderné informačné a komunikačné technológie.“³⁷ Okrem toho využíva namiesto *digitálne humanitné vedy* aj skratku DHV. To isté platí pre ďalšie publikované texty a aktivity, čo svedčí o ustálenom používaní tohto prekladového variantu v určitej skupine domácich vedeckých pracovníkov asi od roku 2017.

Okrem prekladu *digitálne humanitné vedy* sa na Slovensku v praxi najčastejšie používa pôvodný nepreložený anglický termín *digital humanities*. Jedinú explicitnú poznámku k problému prekladu tohto termínu som pred časom formuloval sám: „Digital humanities možno do slovenčiny preložiť ako digitálne humanitné štúdiá. Tento preklad však zatiaľ nie je ustálený, preto sme sa vo svojom príspevku rozhodli používať pôvodný anglický názov.“³⁸ Táto poznámka bola výsledkom diskusie s redakciou časopisu, kde bol môj článok publikovaný, ktorá preferovala preklad vo forme *digitálne humanitné štúdiá*. Vzhľadom na translatickú nejasnosť navrhovaného prekladu v článku ostalo pôvodné anglické znenie.

Ďalší signifikantný výskyt anglického pomenovania možno nájsť v aktivitách Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, kde sa od roku 2014 realizovalo viacero projektov v oblasti DH,³⁹ prednášok⁴⁰ a workshopov: „Spoločným menovateľom týchto diskusií je pojem ‚digital humanities‘, ktorý reprezentuje prepojenie humanitných a spoločenských vied s empirickým výskumom najmä v oblasti informatiky a štatistiky.“⁴¹ Treba však uviesť, že v januári 2020 na FF UKF v Nitre vzniklo nové pracovisko s oficiálnym názvom Centrum digitálnych humanitných vied.

Anglický termín DH sa častejšie používa aj v rámci aktivít 3. oddelenia vied o spoločnosti a kultúre Slovenskej akadémie vied. Vedecký časopis *Slovenský národopis* venoval špeciálne číslo téme digitálna etnológia, pričom sa v ňom explicitne objavuje anglické pomenovanie *digital humanities*. To sa vyskytuje aj v správe o vstupe Ústavu etnológie a sociálnej antropológie SAV ako spolupracujúceho partnera do DARIAH ERIC⁴² a operovali ním aj referenti na viacerých seminároch organizovaných pracoviskami SAV približne od roku 2017. Rovnaký

36 SLIACKY, Michal - ŠPÁNIOVÁ, Marta: Vybrané aspekty digitálnych humanitných a spoločenských vied. In: STEINEROVÁ, Jela (ed.): *Knižničná a informačná veda. XXVII*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2017, s. 28 - 43.

37 MAJEROVÁ, Jarmila: Digitálne humanitné vedy. In: *Mediamatika a kultúrne dedičstvo - revue o nových médiách a kultúrnom dedičstve*, roč. 5, 2018, č. 2. Dostupné online: https://fhv.uniza.sk/mkd-revue/02_2018/02_2018_majerova.pdf

38 GOGORA, Andrej: Digital humanities a filozofia - problém digitálneho výskumu. In: *World Literature Studies*, roč. 8, 2016, č. 3, s. 113.

39 UGA: II/4/2016 Digital humanities a filozofia; UGA: I/18/2014 Digital humanities - prehľad a aplikácie.

40 Napr. Interdisciplinárne dialógy: Čo sú digital humanities?

41 DEBNÁR, Marek: Digital Humanities, literárna veda a kvantitatívna verológia. In: *Slovenská literatúra*, roč. 66, 2019, č. 1, s. 163.

42 https://www.sav.sk/index.php?lang=sk&doc=services-news&source_no=20&news_no=8296

názov *Digital humanities* mal aj jeden z panelov na medzinárodnej konferencii Univerzity Matej Bela v Banskej Bystrici ILIDE 2018 – Innovative Library in Digital Era. Výraz *digital humanities* sa často objavuje aj v neakademických zdrojoch, ako sú napr. blogy.⁴³

Okrajovo sa na Slovensku objavuje preklad *digitálne humanistiky*, a to v súvislosti s aktivitami na Filozofickej fakulte UCM v Trnave, resp. s formálnym založením Laboratória digitálnej humanistiky, ktoré však od februára 2017, žiaľ, nevyvíja žiadne aktivity. Preklad *digitálne humanistiky* nie je podľa mňa vhodným prekladom, nakoľko termín *humanistika* v zmysle integrovaného vedného odboru zaoberajúceho sa problémami človeka vôbec nezodpovedá anglickému *humanities* a jeho významu v rámci spojenia *digital humanities*.

V súvislosti so známym heslom DH komunity „viac sa špárať, menej tárať“ (angl. „*more hack, less yack*“) sa dá tvrdiť, že pre aplikovaný DH výskum nie je terminologická otázka prekladu podstatná, pretože ide v prvom rade o počítačové vytváranie a spracovanie digitálneho obsahu, nie o teoretizovanie. To ale nepovažujem za správne, nakoľko aplikovaný DH výskum je vždy nutne podmienený poznatkami základného výskumu; aplikáciou výpočtových nástrojov na dáta humanitných vied sa nevyhneme zásadným terminologickým a teoreticko-metodologickým otázkam.

3.1 Zhodnotenie prekladových variantov a diskusia

Pre vyhodnotenie adekvátnosti dvoch spomenutých možností pre slovenský ekvivalent termínu DH použijem sedem translatologických argumentov, ktoré sa objavili pri prekladoch v iných jazykoch. Analýzou výhod a nevýhod každého variantu môžeme totiž získať komplexnejší obraz nápomocný pri rozhodovaní o slovenskom ekvivalente.

3.1.1 Digitálne humanitné vedy – zhodnotenie argumentov

V prípade prekladu *digitálne humanitné vedy* prirodzene platí, že vyhovuje požiadavke konzistentného a kontinuálneho **budovania domácej terminológie**. Z možných prekladov termínu DH do slovenčiny je táto možnosť najvhodnejšia, spĺňa podmienky spisovnosti a konzistentnosti. Práve preto je to prioritný a najsilnejší argument pre túto prekladovú možnosť. Na neho priamo nadväzuje **argument inštitucionalizmu**, a to v tom zmysle, že preklad *digitálne humanitné vedy* použitý napr. v názve novovzniknutého slovenského DH pracoviska môže uľahčiť akceptáciu takehoto pracoviska štátnymi alebo grantovými komisiami, prípadne zjednodušiť jeho vnútorné začlenenie do inštitucionálnych celkov, ako sú univerzity, fakulty alebo akadémia (a tiež vedeckú identitu ich pracovníkov). Okrem toho môžeme tvrdiť, že používanie termínu *digitálne humanitné vedy* podporí **kultúrnu a jazykovú diverzitu** (resp. oslabí tzv. imperializmus angličtiny) v rámci medzinárodnej DH komunity, no vzhľadom na počiatkový stav formovania DH na Slovensku nie je tento argument v dnešnej dobe podstatný. **Argument internacionalizmu**, teda predpoklad, že používanie pôvodného znenia uľahčí integráciu do nadnárodných infraštruktúr, zásadne neoslabuje slovenský preklad, pretože

43 KATUŠČÁK, Dušan: Digital humanities a kreatívny priemysel nie je len móda! Dostupné online: <https://dennikn.sk/blog/1414395/digital-humanities-a-kreativny-priemysel-nie-je-len-moda/>

610 to, či budeme používať slovenský alebo anglický termín, zásadne neovplyvní naše medzinárodné vzťahy. Tie v súčasnosti tak či tak nadväzujeme a udržiavame najmä v anglickom jazyku, domáca DH terminológia v nich nehrá podstatnú úlohu. Okrem toho v domácich inštitúciách venujúcich sa DH nie je internacionalizácia pracovných kolektívov zatiaľ natoľko aktuálna, aby tento protiargument ohrozil používanie domáceho prekladového ekvivalentu. **Argument lakonickosti**, teda podmienka stručnosti a výstižnosti prekladu, je závažnejším protiargumentom, pretože v každodennej jazykovej praxi, mimo formálnych a oficiálnych kruhov, sa oveľa ľahšie a efektívnejšie presadí používanie kratšieho a zjednodušujúceho výrazu, napr. skratky DH. Slovné spojenie *digitálne humanitné vedy* je pomerne dlhým, nezvučným a fádny pomenovaním, ktoré neulahčuje komunikáciu vo vedeckej praxi alebo smerom k verejnosti. **Argument sémantickej nepresnosti**, teda obsahovej nepreložiteľnosti termínu, je vzhľadom na podmienku presnosti a výstižnosti pri tvorbe domácej terminológie kľúčovým pri kritickom posúdení prekladu *digitálne humanitné vedy*. Nastáva tu podobná situácia ako v prípade nemeckého prekladu – slovenské *humanitné vedy* neoznačujú presne ten istý súbor vedeckých disciplín ako anglické *humanities*. Pri preklade sa však dá pripustiť určitá miera sémantickej nepresnosti, najmä ak v slovenčine nemáme celkom ekvivalentný výraz pre *humanities*. Vzhľadom na **argument taktickosti**, teda mimolingvistického a pragmatického aspektu taktickej (alebo až marketingovej) užitočnosti termínu, nie je výraz *digitálne humanitné vedy* heslom alebo značkou, ktoré dokážu na domácej scéne nahradiť taktickú funkciu anglického *digital humanities*. Je však otáznou, do akej miery je táto funkcia termínu ako atraktora pre nás podstatná a či má zmysel ju vyžadovať v domácom diskurze.

3.1.2 Digital humanities – zhodnotenie argumentov

Potreba konzistentného **budovania domácej terminológie** je hlavným argumentom proti zachovaniu anglického znenia termínu DH. Adekvátnou obranou voči tejto striktnnej požiadavke je kritika uzatvárania slovenskej terminológie pred medzinárodným rozmerom a zároveň zdôraznenie potreby asimilovať internacionalizmy a zahraničné výrazy v prípade, že pre ne nemáme celkom vhodné slovenské termíny: „Je prirodzené, že priame prevzatia z angličtiny, používané najmä v prvej fáze preberania v pôvodnej anglickej podobe, sa uplatňujú v takých oblastiach, ktoré predstavujú nový prvok v našej spoločnosti.“⁴⁴ **Argument inštitucionalizmu** problematizuje proces získavania identity a akceptácie inštitúcií pomenovaných anglickým výrazom *digital humanities* v domácom akademickom prostredí. Výhody použitia domáceho prekladu v inštitucionálnych názvoch som popísal pri predošlom variante. Treba však pripomenúť, že použitie prevzatého anglického termínu v názve inštitúcie, v kombinácii s **argumentom taktickosti**, môže slúžiť práve ako podporný aspekt v konkurenčnom akademickom prostredí (vhodným príkladom je viedenské centrum ACDH). Výhradou voči tomuto argumentu je aj pochybnosť, či sa domáci inštitucionálny preklad dokáže etablovať v praxi vedeckej komunikácie. Situácia, v ktorej máme na jednej strane stanovený

44 HORECKÝ, Ján: Odborná terminológia v súčasnej slovenčine. In: *Studia Academica Slovaca*. 26. Prednášky XXXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK, 1997, s. 61.

oficiálny termín a na strane druhej každodenné používanie odlišného termínu, nie je v konečnom dôsledku pre terminológiu prospešná. **Argument jazykovej a kultúrnej diverzity**, rovnako ako pri variante *digitálne humanitné vedy*, nepovažujem za podstatný, pretože prebratie anglického termínu neznamena oslabenie slovenčiny v domácej DH komunite (slovenčina si privlastní iba to, čo potrebuje, aby realizovala komunikačnú funkciu), a už vôbec nie oslabenie jazykovej diverzity v medzinárodnej DH komunite. **Argument internacionalizmu** je v prospech používania prebratého anglického termínu, ktorý môže byť v tomto zmysle znakom orientácie domácej DH komunity na medzinárodné výskumné aktivity a infraštruktúry. Tento argument však nie je zásadným, lebo platí tá istá výhrada voči nemu ako v prípade variantu *digitálne humanitné vedy*. V súvislosti s týmto argumentom je zaujímavá poznámka Jána Horeckého: „Pri budovaní terminológie takejto novej disciplíny v národnom jazyku je však dôležitá aj okolnosť, v ktorom jazyku je už k dispozícii literatúra a v nej používaná terminológia. Termíny z tejto literatúry sa totiž preberajú, resp. rozličným spôsobom adaptujú.“⁴⁵ Väčšina literatúry z oblasti DH je dostupná v angličtine, čiže adaptovanie anglického termínu sa z tohto aspektu javí o niečo viac zdôvodnené. Podstatnejším argumentom je **lakonickosť**, resp. značná výhoda stručného a zvučného anglického termínu pri začlenení do bežnej jazykovej praxe (v porovnaní so spojením *digitálne humanitné vedy*). Je veľmi pravdepodobné, že z tohto dôvodu si vedecké spoločenstvo (najmä mladšie generácie) osvojí v praxi tento variant, a to bez ohľadu na to, či sú argumenty podporujúce domáci preklad opodstatnené. Pri **argumente sémantickej nepresnosti** paradoxne ostáva zachovaný ten istý problém ako v prípade predošlého variantu, avšak v obrátenej forme. Použitie anglického *digital humanities* v slovenskom prostredí odkazuje takisto na odlišný typ delenia vedeckých disciplín. Východiskom je opätovne pripustiť určitú mieru obsahovej nepresnosti termínu, čím sa neguje sémantický argument pre obidva varianty. **Argument taktickosti** je z už uvedených dôvodov pre anglický variant prirodzeným spôsobom kľúčový. K tomu je nutné dodať, že v prípade mladých DH scén, akou je aj tá slovenská, môže byť taktický termín *digital humanities* katalyzátorom nutných počiatočných zmien, inštitucionálnych, personálnych a finančných, prípadne môže urobiť z DH pojem dostupnejší pre verejnosť, tak aby sa z neho na Slovensku stalo úspešné *buzzword*.

Diskusia

Riešenie tohto translátologického problému v slovenskom prostredí predpokladá, že zástancovia akéhokoľvek z prekladových variantov sa zhodnú na tom, že najnevýhodnejšou situáciou je terminologický chaos, resp. súčasné používanie rôznych termínov pre označenie toho istého pojmu. V súvislosti s týmto zmätkom je signifikantné, že na Slovensku sú jednotlivé prekladové varianty v zásade lokalizované v izolovaných menších pracovných skupinách – preklad *digitálne humanitné vedy* je podľa výskytov typický pre oblasť knižničnej a informačnej vedy najmä na Žilinskej univerzite v Žiline, čiastočne na Univerzite Komenského v Bratislave; anglické *digital humanities* sa preferuje v ústavoch Slovenskej akadémie vied a na

45 HORECKÝ, Ján: Nevhodné preberanie terminológie. In: *Kultúra slova*, roč. 1, 1967, č. 5, s. 150.

612 Filozofickej fakulte UKF v Nitre; preklad *digitálne humanistiky* sa zase objavuje na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Práve túto rozdrobenosť a nekooperatívnosť vnímam ako jednu z hlavných prekážok, ktorá bráni v diskusii a hľadaní konsenzuálneho riešenia translato-logického problému termínu DH na Slovensku.

Z opisu prekladových možností a ich vyhodnotenia je zrejmé, že obidve majú výhody a nevýhody, pričom zatiaľ nie je možné bez výhrady akceptovať alebo vylúčiť ani jednu z nich. *Digitálne humanitné vedy* je z možných slovenských prekladov jednoznačne najvhodnejšou voľbou, jeho silnou stránkou je dôraz na budovanie domácej terminológie, čo posilňuje domáca štátna jazyková politika, dlhodobo puristicky orientovaná. Jeho výhodou je takisto akceptácia v inštitucionálnom a formálnom akademickom prostredí. Vhodným príkladom je pomenovanie centra DH na FF UKF v Nitre slovenským prekladom, nakoľko pri rozhodovaní o názve zohral podstatnú úlohu práve inštitucionálny argument, pričom na tomto pracovisku sa najčastejšie používa anglický variant. Používanie a ustálenie domáceho prekladu v bežnej komunikácii sa však javí ako problematické, a to najmä vzhľadom na argument lakonickejosti. Prebraté anglické *digital humanities* má výhodu v jednoduchom (a taktickejšom) používaní v každodennej jazykovej praxi (v nastupujúcej generácii vedcov), nedokáže však odpovedať na silnú požiadavku budovania domácej terminológie. Okrem toho môžeme pripustiť, že častý výskyt pôvodného termínu nemusí súvisieť so žiadnou stratégiou, ale môže byť spôsobený novosťou danej oblasti, resp. tým, že automatizovaným a častým používaním sa stal ustáleným výrazom.

Vzhľadom na toto vyhodnotenie je zrejmé, že intenzívne presadzovanie jedného z daných variantov bude skôr politicko-mocenským aktom v širšom zmysle než striktné sémanticko-terminologickým rozhodnutím. Predpokladám, že na inštitucionálnej a oficiálnej rovine sa bude čoraz viac presadzovať slovenský preklad a rovnako aj v domácich publikáciách základného výskumu DH. V bežnej komunikačnej praxi (na pracoviskách, konferenciách, workshopoch a pod.) bude ďalej prevládať anglický variant. Ako najlepší **dočasný kompromis** sa zdá byť to, že budeme akceptovať takto rozdelené okruhy pôsobnosti obidvoch prekladových možností, no za podmienky, že ďalšie nepresné a nejasné preklady ostanú mimo pozornosti. Kým na domácej scéne neprebehne vážnejšia a širšia diskusia o danom probléme, prípadne kým sa jednoznačným spôsobom nepresadí jeden z používaných termínov, neexistuje vhodnejšie riešenie vzniknutej situácie.

Literatúra

- BURDICKOVÁ, Anne - DRUCKEROVÁ, Johanna - LUNENFELD, Peter - PRESNER, Todd - SCHNAPP, Jeffrey: *Digital Humanities*. Praha : Academia, 2019.
- CLIVAZ, Claire: Lost in translation? The odyssey of ‚digital humanities‘ in French. In: *Studia UBB Digitalia*, roč. 62, 2017, č. 1, s. 26 - 41.
- DEBNÁR, Marek: Digital Humanities, literárna veda a kvantitatívna verzológia. In: *Slovenská literatúra*, roč. 66, 2019, č. 1, s. 163 - 164.
- FOLTÝN, Tomáš: Digital Humanities - stručné shrnutí stávajúceho stavu problematiky v ČR. In: *ITlib*, 2017, č. 3, s. 19 - 22.
- HORECKÝ, Ján: Nevhodné preberanie terminológie. In: *Kultúra slova*, roč. 1, 1967, č. 5, s. 150 - 151.

- HORECKÝ, Ján: Odborná terminológia v súčasnej slovenčine. In: *Studia Academica Slovaca*. 26. Prednášky XXXIII. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Bratislava : Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania FF UK, 1997, s. 59 – 63.
- JANNIDIS, Fotis – KOHLE, Hubertus – REHBEIN, Malte: *Digital Humanities. Eine Einführung*. Stuttgart : Verlag J. B. Metzler, 2017.
- JOCKERS, Matthew: Selected Definitions from the Day of Digital Humanities: 2009 – 2012. In: TERRAS, Melissa – NYHAN, Julianne – VANHOUTTE, Edward (eds.): *Defining Digital Humanities: A Reader*. Farnham : Ashgate, 2013, s. 279 – 287.
- JULOUX, Vanessa Bigot – GANSELL, Amy Rebecca – LUDOVICO, Alessandro di: *CyberResearch on the Ancient Near East and Neighboring Regions*. Leiden : Brill, 2018.
- GOGORA, Andrej: Digital humanities a filozofia – problém digitálneho výskumu. In: *World Literature Studies*, roč. 8, 2016, č. 3, s. 104 – 114.
- OWENS, Trevor: Blog Day of DH: Defining the Digital Humanities. In: GOLD, Matthew K. (ed.): *Debates in the Digital Humanities*. Minneapolis : University of Minnesota Press, 2012, s. 67 – 71.
- SCHREIBMAN, Susan – SIEMENS, Ray – UNSWORTH, John (eds.): *A Companion to Digital Humanities*. Malden – MA : Wiley-Blackwell, 2004.
- SLIACKY, Michal – ŠPÁNIOVÁ, Marta: Vybrané aspekty digitálnych humanitných a spoločenských vied. In: STEINEROVÁ, Jela (ed.): *Knižničná a informačná veda. XXVII*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2017, s. 28 – 43.
- STEINEROVÁ, Jela: Otvorená veda a informačné správanie vedcov v SR. In: *ProInflow: časopis pro informační vědy*, roč. 9, 2017, č. 2, s. 48 – 73.

Elektronické zdroje

- BURDICKOVÁ, Anne – DRUCKEROVÁ, Johanna – LUNENFELD, Peter – PRESNER, Todd – SCHNAPP, Jeffrey: Digitální výzvy: Jak se vědy o člověku vyrovnají s nástupem počítačových metod? In: *A2*, 2018. Dostupné online: <https://www.advojka.cz/archiv/2018/8/digitalni-vyzvy>
- CIOTTI, Fabio: From Informatica Umanistica to Digital Humanities and return: a conceptual history of Italian DH. In: *Testo e Senso*, 2018, č. 19. Dostupné online: <http://testoesenso.it/article/view/502>
- GENGNAGELL, Tessa: Humanities = Geisteswissenschaften? In: *parergon*, 23/09/2016. Dostupné online: <https://parergon.hypotheses.org/107>
- KATUŠČÁK, Dušan: Digital humanities a kreatívny priemysel nie je len móda! Dostupné online: <https://dennikn.sk/blog/1414395/digital-humanities-a-kreativny-priemysel-nie-je-len-moda/>
- MAJEROVÁ, Jarmila: Digitálne humanitné vedy. In: *Mediamatika a kultúrne dedičstvo – revue o nových médiách a kultúrnom dedičstve*, roč. 5, 2018, č. 2. Dostupné online: https://fhv.uniza.sk/mkd_revue/02_2018/02_2018_majerova.pdf
- ŠKVRŇÁK, Jan: Digital humanities – nadéje pro historii? Dostupné online: <http://www.e-stredovek.cz/view.php?cisloclanku=2015120002>.
- UNSWORTH, John: *A Master's Degree in Digital Humanities: Part of the Media Studies Program*. Dostupné online: <http://www.people.virginia.edu/~jmu2m/laval.html>

Mgr. Andrej Gogora, PhD.
Filozofická fakulta Univerzity
Konštantína Filozofa v Nitre
Centrum digitálnych humanitných vied
Hodžova 1
949 74 Nitra
Slovenská republika
E-mail: agogora@ukf.sk